

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора

Блощинського Ігоря Григоровича

на дисертацію Перегняка Ігоря Володимировича

**«Формування правової компетентності військовослужбовців за
контрактом у навчальних центрах Державної прикордонної служби
України»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

(галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка)

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами

Пріоритетне місце у концептуальному забезпеченні обороноздатності держави посідають питання перебудови та розвитку системи охорони кордону, а також підготовки відповідного персоналу до виконання завдань у стрімко змінюваних умовах. У зв'язку з цим особливої гостроти набуває підготовка юридично обізнаних фахівців Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ), які здатні самостійно виконувати завдання та приймати рішення в рамках визначеного правового поля. Завдання надійної охорони та захисту державного кордону України виконують саме військовослужбовці за контрактом, які безпосередньо здійснюють пропуск через державний кордон осіб та вантажів і пунктах пропуску (їх кількість щороку збільшується), а також проводять опитування та огляд суден у межах юрисдикції України.

За реалій сьогодення військовослужбовці виконують завдання із забезпечення національних, воєнних, економічних інтересів України на державному кордоні в умовах збройної агресії на території країни, постійних спроб організованих злочинних угруповань протиправно переміщувати через

державний кордон нелегальних мігрантів, предмети контрабанди, зброю, боєприпаси та провадити інші злочинні дії, які здебільшого характеризуються зухвалістю. Саме тому вирішенню проблеми формування професійної компетентності і зокрема її складової – правової компетентності у військовослужбовців за контрактом ДПСУ – приділяється найбільша увага. Зазначена категорія військовослужбовців має знати свої права та обов'язки, вміти їх активно відстоювати та захищати, чітко уявляти своє місце в державній структурі, розуміти взаємну відповідальність особистості та держави, використовувати наявні державні механізми для захисту прав і інтересів на кордоні України. Саме цих якостей на цей час часто бракує особистості сучасного прикордонника.

Результати теоретичного аналізу сучасних наукових розвідок дали змогу здобувачу встановити, що до цього часу окремого комплексного педагогічного дослідження проблеми формування правової компетентності у військовослужбовців за контрактом у навчальних центрах прикордонного відомства не було проведено. Це свідчить про своєчасність та актуальність даної роботи.

Відзначимо, що актуальність дослідження Перегняка І. В. зумовлена низкою суперечностей, які, на думку автора, виникають між зростанням вимог суспільства до якості професійної підготовки військовослужбовців за контрактом, зумовлених особливостями охорони державного кордону в сучасних умовах, і відсутністю теоретико-методичного забезпечення для її досягнення; змістом фахової підготовки військовослужбовців і завданнями, окресленими у нормативно-правових документах щодо значущості правової компетентності як норми діяльності прикордонних служб, особливо сусідніх з Україною країн та країн-членів НАТО; великим педагогічним потенціалом, закладеним у змісті фахової підготовки щодо формування правової компетентності військовослужбовців за контрактом і низькою результативністю форм, методів і засобів організації цього процесу, а також

недостатньою обґрунтованістю педагогічних умов і моделі формування їх правової компетентності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Результати аналізу тексту дисертаційного дослідження свідчать, що автор добре розуміється на теорії, методах дослідження проблемної ситуації, яку досліджує.

Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечено наступним:

структура роботи відзначається логічною продуманістю, збалансованістю складових частин і підпорядкована реалізації основних завдань, що сприяло досягненню поставленої мети;

здобувачем правильно обрані об'єкт, предмет, мета дослідження, що дозволило чітко визначити завдання, виконати їх у повному обсязі, про що свідчать отримані результати, сформульовані висновки, які поетапно висвітлено в 6 наукових статтях – у фахових виданнях України в галузі педагогіки, в 2 статтях – у періодичних зарубіжних наукових виданнях, 1 статті у науковому виданні, що індексується в міжнародній наукометричній базі даних Web of Science, та в 5 публікаціях – у матеріалах наукових конференцій;

використання широкої бази використаних джерел за темою дисертації (235 найменувань, із них 15 – іноземною мовою), що свідчить про всебічний аналіз здобувачем досліджуваної проблеми;

належна теоретико-методологічною база, відповідність предметної спрямованості дисертаційного дослідження сучасним уявленням про зміст та призначення досліджень у формуванні правової компетентності у військовослужбовців за контрактом у навчальних центрах ДПСУ; дисертаційна робота Перегняка І. В. докладно й доказово розкриває вихідні науково-теоретичні положення, що визначають позицію автора. Здобувачем чітко визначено нормативну базу, методологічні та теоретичні основи науково-

педагогічного пошуку та виконано дослідження, яке проводилося упродовж 2018–2020 років.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Ознайомлення зі змістом роботи, основними публікаціями дозволяє визнати, що дисертація І. В. Перегняка є комплексним дослідженням, у якому *вперше* теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування правової компетентності у військовослужбовців за контрактом у навчальних центрах ДПСУ (професійна підготовка військовослужбовці на засадах компетентнісного підходу з урахуванням моделі сучасного військовослужбовця за контрактом ДПСУ; регулярний моніторинг якості фахової підготовки військовослужбовців за контрактом відповідно до вимог професійної діяльності; інтеграція змістових модулів правових дисциплін та дисциплін за фахом, де системостворювальною є роль елективних курсів; активізація професійного самовдосконалення військовослужбовців шляхом педагогічного керівництва цим процесом; забезпечення інформаційно-розвивального освітнього середовища через комплексне використання дидактичних ресурсів ІКТ); спроектовано професійно орієнтовану модель формування правової компетентності військовослужбовців за контрактом, яка спрямована на оволодіння сукупністю загальних теоретичних знань і практичних навичок у галузі права; *вдосконалено* структурно-компонентний склад поняття «правова компетентність військовослужбовців за контрактом ДПСУ» і критеріальний підхід шляхом наповнення їх відповідним змістом, визначено показники критеріїв діагностування сформованості правової компетентності у військовослужбовців за контрактом та охарактеризовано її рівні сформованості (високий, достатній, базовий і допустимий); дістали подальшого розвитку методичні аспекти професійної підготовки військовослужбовців за контрактом у ДПСУ; зокрема, з цією метою розроблено Проєкт універсальної посадової інструкції фахівця морського та кінологічного профілю, що розширило їх

знання та набуття вмінь від суто профільних до правоохоронних функцій.

Отже, змістовне наповнення пунктів наукової новизни має важливе теоретичне та практичне значення як для професійної педагогіки як науки, так і для споріднених з нею за об'єктом наукової уваги напрямів дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам

У репрезентованій роботі повно й ґрунтовно розкрито зміст трьох розділів відповідно до теми та сформульовано висновки, що логічно випливають зі змісту проведеної розвідки, яка засвідчує, що автору вдалося реалізувати мету й вирішити всі поставлені завдання. Це зумовлено використанням широкого комплексу методів дослідження, що дозволило обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування правової компетентності у військовослужбовців за контрактом у навчальних центрах ДПСУ. У вступі правильно сформульовано науковий апарат роботи, що відповідає змісту, логіці та висновкам роботи.

У першому розділі дисертації – «Теоретичні основи формування правової компетентності військовослужбовців ДПСУ» – особливо цінним, на нашу думку, є те, що дисертантом розкрито правову компетентність як предмет наукових досліджень, встановлено особливості фахової діяльності та особистісно-професійні вимоги до військовослужбовців за контрактом, надано змістову характеристику структурі правової компетентності у військовослужбовців за контрактом ДПСУ.

Визначено, що професійна діяльність військовослужбовців за контрактом у ДПСУ має свої особливості, зокрема такі: постійна бойова готовність персоналу з безперервним несенням служби; безпосереднє виконання обов'язків з охорони державного кордону, захисту територіальних, економічних, політичних інтересів держави тощо.

Відзначимо як позитивний аспект узагальнення автора стосовно сутності правової компетентності військовослужбовця за контрактом ДПСУ. Дослідник

розглядає цей феномен як професійно важливе інтегроване утворення, систему знань категорій права, своїх прав та обов'язків, умінь їх активно відстоювати й захищати, навичок і вмінь використовувати наявні юридичні механізми для захисту прав і інтересів держави та громадян на державному кордоні, цінностей і мотивів правової культури, що проявляється у відповідальній поведінці та забезпечує результативну взаємодію з особами, які перетинають державний кордон.

Автором з'ясовано, що до змісту правової компетентності військовослужбовців включено знання, розуміння сутності цілей і завдань правозастосовної діяльності, обізнаність із методами та способами виконання службових обов'язків, здатність та готовність їх професійно виконувати, розуміючи передумови, закономірності та механізми власної професійної діяльності з охорони державного кордону України.

На цій основі Перегняк І. В. вважає, що досліджувана правова компетентність військовослужбовця за контрактом ДПСУ структурно інтегрує чотири компоненти, що відображають його особистісно-професійну характеристику, зокрема: пізнавальний, мотиваційно-ціннісний, функціональний і комунікаційний.

У другому розділі – «Педагогічні умови формування правової компетентності військовослужбовців за контрактом ДПСУ» – автором було представлено загальну методичку дисертаційного дослідження.

Важливим фактом є те, що дисертантом уперше обґрунтовано педагогічні умови формування правової компетентності у військовослужбовців за контрактом у навчальних центрах ДПСУ, спроектовано професійно орієнтовану модель формування правової компетентності військовослужбовців за контрактом, яка спрямована на оволодіння сукупністю загальних теоретичних знань і практичних навичок у галузі права. Важливим науковим здобутком також вважаємо розкриття автором сутності кожної педагогічної умови і конкретизацію шляхів їх реалізації.

Вважаємо значним досягненням дослідника уточнені критерії діагностування сформованості правової компетентності у військовослужбовців за контрактом та охарактеризовані рівні її сформованості.

У третьому розділі – «Експериментальне дослідження педагогічних умов формування правової компетентності у військовослужбовців за контрактом в навчальних центрах ДПСУ» – заслуговує на схвалення проведене автором з'ясування стану сформованості правової компетентності військовослужбовців за контрактом ДПСУ. Встановлено, що високий рівень сформованості правової компетентності за визначеними критеріями мають від 8,75 % до 9,28 % опитаних військовослужбовців, достатній – від 19,37 % до 20,57 %, базовий – від 50 % до 51,2 %, а допустимий зафіксовано у 18,95 – 21,88 % військовослужбовців за контрактом.

Дослідником було проведено низку організаційних заходів на початку дослідження правової компетентності військовослужбовця за контрактом ДПСУ та доведено, що підготовка майбутнього прикордонника, який володіє якостями, що відповідають вимогам часу, передбачає застосування комплексу заходів педагогічного впливу та взаємодії, обґрунтованих критеріїв і відповідних показників.

Відзначимо як позитивний аспект, що за результатами констатувального етапу педагогічного експерименту, метою якого був аналіз практики фахової підготовки військовослужбовців за контрактом ДПСУ, а також стану сформованості у них правової компетентності, встановлено, що освітній процес у Кінологічному навчальному центрі у м. Великі Мости і Навчальному центрі морської охорони у м. Ізмаїл має суттєві резерви для вдосконалення.

Здобувач переконливо доводить, що порівняльний аналіз рівнів сформованості правової компетентності військовослужбовців за контрактом (курсантів) у контрольних та експериментальних групах до та після формування етапу експерименту показує, що кількість військовослужбовців за контрактом – учасників ЕГ з високим рівнем сформованості правової

компетентності є набагато більшою, ніж кількість військовослужбовців за контрактом з цим же рівнем у КГ. Водночас курсантів з низьким рівнем сформованості правових знань, умінь і навичок в ЕГ менше, ніж у КГ. При цьому розподіли курсантів КГ та ЕГ за рівнями сформованості правової компетентності за особистісно-іміджевим, знаннево-регулювальним, діяльнісно-комунікативним і рефлексивним критеріями відрізняються між собою на рівні статистичної значущості ($p \leq 0,05$), тобто надійність оцінок не менша ніж 95 %.

Дослідження Перегняка І. В. набуває особливого практичного спрямування завдяки конкретизації заходів, які проводилися на формувальному етапі експерименту, оскільки одержані експериментальні дані довели результативність педагогічного моделювання правової компетентності військовослужбовців за контрактом, а реалізація професійно орієнтованої моделі позитивно вплинула на динаміку сформованості їх правової компетентності. Відмінності між показниками сформованості правової компетентності КГ і ЕГ обох закладів доведено за допомогою t-критерію Стьюдента.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що зміст, форми і методи формування правової компетентності у військовослужбовців за контрактом, передбачені обґрунтованими у дослідженні педагогічними умовами, втілено в практику роботи навчальних центрів ДПСУ; створено спеціальні електронні тренажери «Тренажери з адміністративно-юрисдикційної діяльності» для виконання окремих операцій з адміністративно-юрисдикційної діяльності, за допомогою якого курсанти вивчають не тільки теоретичні аспекти, а й виконують практичні завдання (вирішують службові ситуації). Заслуговують на увагу розроблені дисертантом спеціальний електронний «Тренажер з навігації» для вивчення курсантами навчального центру Морської охорони міжнародних нормативно-правових документів з питань судноплавства й елективні курси «Правоохоронна діяльність (моряк)» та «Правоохоронна діяльність (кінолог)».

Вважаємо, що матеріали дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки фахівців прикордонного відомства. Результати дослідження впроваджено в освітній процес Кінологічного навчального центру ДПСУ, Навчального центру морської охорони ДПСУ, Головного центру підготовки особового складу ДПСУ імені генерал-майора Ігоря Момота та Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

Заслуговує на позитивну оцінку логічність викладу змісту дисертаційного дослідження Перегняка Ігоря Володимировича в цілому. Результати проведеного дослідження дають підставу вважати, що визначені завдання реалізовано повністю, мета досягнута, сукупність отриманих наукових положень має важливе значення для професійної педагогіки.

Водночас, разом із загальною позитивною оцінкою наукових здобутків дисертанта вважаємо за доцільне висловити певні зауваження та побажання в контексті наукової дискусії:

1. Розкриваючи практичне значення одержаних результатів (с. 26 тексту дисертації) автор вказує, на створення навчально-методичного забезпечення (елективні курси «Правоохоронна діяльність (моряк)» та «Правоохоронна діяльність (кінолог)», що інтегрували в низку інших дисциплін). Ці педагогічні інструменти запроваджено в навчальному процесі під час викладання курсу «Правова підготовка» у Навчальному центрі Морської охорони та Кінологічному навчальному центрі. Однак, навчально-методичне забезпечення дисциплін включає не тільки вищезазначене, а й відповідні методичні та дидактичні матеріали (методичні розробки з конкретних видів занять, зразки дидактичного матеріалу), інформаційні матеріали (презентації, відео-уроки, електронні підручники для самостійної роботи, що забезпечують інформаційно-пошукову та тренувальну навчальну діяльність), а також передбачає відповідний поточний і підсумковий контроль знань, про що варто було б подати більш детально.

2. Вивчення стану проблеми формування правової компетентності

військовослужбовців за контрактом ДПСУ дозволило автору виявити низку суперечностей, що негативно впливають на якість її формування. З огляду на це потребує пояснення, чи вдалося автору розв'язати ці суперечності під час дослідно-експериментальної роботи, оскільки у висновках автор на цьому аспекті уваги не акцентує.

3. У другому підрозділі першого розділу представлено особливості фахової діяльності та особистісно-професійні вимоги до військовослужбовців за контрактом ДПСУ (с. 48) дисертаційного дослідження. Однак, у завданнях дослідження та науковій новизні одержаних результатів цей аспект не знайшов свого відображення. Вважаємо недоречним виносити у зміст розділу окремим підрозділом те, чого немає у «Завданнях дослідження» та «Науковій новизні одержаних результатів».

4. У другому розділі (с. 145–146, табл 2.4) представлено чотири рівні сформованості правової компетентності військовослужбовців за контрактом (високий, достатній, базовий, допустимий). На нашу думку, потрібно було представити їх більш докладну характеристику. Також не завадило б у висновках акцентувати на цьому більшу увагу.

5. З рисунку 2.2 дисертаційного дослідження (стор. 126) залишається не зрозумілим, чому педагогічні умови формування правової компетентності військовослужбовців за контрактом ДПСУ відносяться тільки до процесуального блоку, а не охоплюють всю модель. Слід розглядати умови окремо від моделі, оскільки так сформульовано третє завдання дослідження.

6. Висновки до третього завдання дисертації нам здаються дещо стислими, дисертація тільки виграла б від їх розширеного подання та конкретизації зробленого відповідно до цього завдання дисертаційного дослідження.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії»

У цілому, дисертаційна робота Перегняка Ігоря Володимировича

безсумнівно є самостійною і цілком завершеною працею; характеризується актуальністю, науковою новизною, практичною значущістю; містить значні наукові доробки, нові, раніше незахищені наукові положення й обґрунтовані висновки. Висловлені зауваження та побажання носять, в основному, дискусійний характер, а тому суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Порушень академічної доброчесності у дисертації І.В. Перегняка не виявлено.

Аналіз дисертації та наукових праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота на тему «Формування правової компетентності військовослужбовців за контрактом у навчальних центрах Державної прикордонної служби України» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 № 44), а також наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019), а її автор – Перегняк Ігор Володимирович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
начальник кафедри іноземних мов
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

І. Г. Блощинський